

UNA MICA D'ONOMÀSTICA DEL TIRANT LO BLANC

Jordi COLOMINA & Josep MARTINES
(Universitat d'Alacant)

Enlluernats per la bellesa lingüística i per la gran impressió de normalitat cultural que deixa en qualsevol llegidor la gran novel·la valenciana, de la publicació de la qual celebrem el cinc-cents aniversari, vam decidir mampendre'n l'estudi dels noms propis. N'hem fet un buidatge exhaustiu⁽¹⁾, a partir del qual elaborem les notes presents.

Si estem d'acord amb Martí de Riquer que el *Tirant* hauria d'esdevenir un model de llengua per a tots, també l'hauríem de prendre com a model pel que fa al tractament de l'onomàstica.

ALGUNS PROCEDIMENTS D'ADAPTACIÓ D'ANTROPÒNIMS

Encara que per motius d'espai ens centrarem en la toponímia de l'Europa occidental, volem donar ni que siga un petit tast d'alguns aspectes interessants de l'anostrament d'alguns antropònims. En donarem dues mostres.

Primera. Els noms de persona hebreus, grecs i llatins acabats en *-as* en la seva forma grega o llatina apareixen al *Tirant* integrats segons la nostra fonètica històrica en *-es*, tal com encertadament recomana per fi l'Institut d'Estudis Catalans⁽²⁾:

- Elies (330)
- Golies (478)
- Messies (162)

(1) Partim del facsímil (València, 1978) de l'ed. de València 1490, que citem pel nº del capítol i, de vegades, el de la columna (p. e., 76: 5 vol dir la cinquena columna del capítol 76). Hem tingut presents també les edicions de J. M. Capdevila (ENC, 1924-1929), M. de Riquer (Ed. Selecta, Barcelona, 1947, ed. Seix Barral, B. 1969 i ed. Ariel, B. 1979), Mª Desemparats Cabanes (València, Del Cénia al Segura, 1980), A. Hauf (Generalitat Valenciana, 1990) i també la traducció castellana de 1511 (ed. Riquer, Clásicos Castellanos, 1974).

(2) Vegeu l'acord del 7-II-1984, «Noves normes ortogràfiques sobre els noms en *-es*», dins *Documents de la Secció Filològica*, I, B., 1990, pp. 79-80.

- Tobies (Pròleg)
- Ysahies (355)

Segona. En els antropònims que en llatí acabaven en *-us*, trobem en el *Tirant* tres solucions:

A) Manteniment de la terminació del nominatiu,

- Círius (309)
- Diafebus / Diaphebus (147, 57)
- Florus (143)
- Július Cèsar (96)
- Palominus (143)
- Pírimus / Píramus (134:5, 157:5)
- Ròmulus (32)
- Sinegerus (414)
- Spèrcius / Spèrsius (387, 413)
- Tàntalus (178)
- Titus Lívius (Pròleg)
- Ypòlitus (141)

B) Elisió de la *-u(m)* de l'acusatiu

- Dari (Pròleg, 295)
- Dionís (295)
- Dominici (143)
- Juli Cèsar (182)
- Lactanci (403)
- Lilidi (143)
- Lucà (181)
- Ovidi (Pròleg)
- Príam (56)
- Tul·li (Pròleg)
- Virgili (Pròleg)
- Ypòlit (146)

C) Obertura de la u en o

- Cornèlio (309)
- Escariano / Scariano (304, 301)
- Homero (*Pròleg*)
- Menàculo (309)
- Narciso (170)
- Permínió (143)
- Pirro (295)
- Quinto (33)
- Tracto (= Tràccio) (309).

TOPONÍMIA DE LES TERRES DE LLENGUA CATALANA

Són molt pocs els topònims de les nostres terres que apareixen al *Tirant* usats per a

referir-se a llocs concrets. Només en trobem cinc: València, Oriola, Lleida, Mallorca i Eivissa.

València i valencià:

En ajuda de *Tirant* per batejar els moros arriba un «frare del orde de la Mercè» que «era natural d'Espanya la Baxa, de una Ciutat qui és nomenada *València*». Aquesta aparició serveix de pretext a Martorell per a fer-ne les conegudes lloança i profecia:

«la causa per què és tan fructífera aquella regió e tan temprada sí és que com la spera del sol dóna en parays terrenal que reverbera en la *Ciutat e Regne de València*, perquè li stà de dret en dret e de ací li ve tot lo bé que té» (330: 2 i 3).

El gentilici «valencià» només el trobem dues vegades i aplicat a la nostra llengua:

«me atreviré expondre no solament de lengua anglesa en portuguesa, mas encara de portuguesa en *vulgar valenciana*, per ço que la nació d'on yo só natural se'n puxa alegrar» (*Dedicatòria*, 3);

«lo qual fon traduït de anglès en lengua portuguesa, e après en *vulgar lengua valenciana*» (*Colofó*: 1).

Oriola:

«E aquí en lo consell elegiren per embaxador hun spanyol natural de la vila de *Oriola* qui-s nomenava mossén Roquafort» (384: 3).

Lleida i català:

«E finida Tirant la oració féu pujar en una trona que hagueren posada sobre lo cadafal a hun frare de la Mercè *cathalà* natural de la ciutat de *Leyda* lo qual havia nom frare Johan Ferrer qui era aquí legat per lo Sant Pare, e sabia molt bé parlar la lengua morisca» (402: 2)

Mallorca i Eivissa:

«E de allí passaren per les ylles de *Ayviça* e de *Mallorqua*» (114: 6); «e arribà a la illa de *Mallorqua*» (340: 7). «Al qual Tirant donà càrrech que anàs en Jènova, en Venècia, en Pisa e-n *Mallorqua*, qui en aquell temps era cap de mercaderia» (387: 6)

En canvi trobem uns quants topònims catalans més emprats per a denominar normalment personatges i, de vegades, llocs de la novel·la. Sembla que Joanot Martorell recorre a aquests topònims i antropònims catalans com a mitjà denominatiu eficaç; encara que no descartem que hi puga jugar un cert matís d'ironia o la proximitat fonètica o semàntica amb noms estrangers.

Els podem agrupar en tres blocs:

A) TOPÒNIMS DE LA CATALUNYA OCCIDENTAL:

Àger, lo comte de (132) (la Noguera; i també vescomtat)

Agramont, del senyor d' (157); *Agramunt*, lo senyor de (157) (l'Urgell)
Bell Loch, lo comte de (132) (el Segrià)
Belpuig, lo Marqués de (85); *Bellpuig*, la ciutat de (157); *Bellpuig*, en lo port de (163) (l'Urgell)
Miralpeix, una vila qui havia nom (133) (la Noguera; també hi ha *Mirapeix* com a NL a Occitània)
Mont blanch, la donzella de (277) (la Conca de Barberà; i ducat)
Puig Vert, lo Senyor de (85) (Urgell, Segrià i Pallars Jussà)
Vilamur, lo comte de (85) (Pallars Sobirà; i vescomtat)

B) TOPÒNIMS DE LA CATALUNYA ORIENTAL:

Altafulla, la tinença d' (161; 2) (el Tarragonès)
Amer, Mossén de (189) (la Selva)
Bel Star, la comtessa del (38); *Belstar*, als palaus de (234); *Bellstar* (236) (Rosselló)
Monnegre, lo marqués del (132) (serralada)
Monsant, lo duch de (151) (muntanya i riu del Priorat)
Muntalt, lo cavaller de (60) (Priorat)
Plegamans, lo comte de (132); *Plegamans*, lo comte (159) (Vallès Occidental; castell i comtat [s. XVII])
Riu Çech, Miçer Albert de (85) (Vallès Occidental)
Roquafort, mossèn (384) (el Bages; també a la Conca de Barberà, l'Urgell i l'Horta de València)
Vallbona, una gran planícia qui era nomenada (132) (l'Anoia; i també a l'Urgell)

C) TOPÒNIMS DE LES TERRES VALENCIANES:

Almedíxer, hun genovés lo qual era stat galiot de la galera de Tirant com se perdé qui havia nom (339) (vila i municipi de l'Alt Palància, en cast. *Almedíjar*)
Bell Star (Baix Maestrat)
Mont Túber, al castell de (310); *Montúber*, lo castell de (311) (potser el *Mondúver* de la Safor?)
Muntalt, lo cavaller de (60) (*Montant*, abans *Montalt* a l'Alt Millars)
Vila Ferosa, un cavaller qui-s nomena (73) (l'Alt Millars; i ducat [1476])

D) TOPÒNIM DE LA SARDENYA CATALANA:

Joyosa Guarda, lo Comte de la (85) (A Sardenya en temps de Pere IV hi havia el «Castell de Joyosaguarda», *DCVB*).

Trobem també alguns topònims aparentment creats en català, encara que en alguns casos podrien ser presos de noms reals:

Font Santa, una molt lucida font qui era nomenada la (222)
Fontsequa, un cavaller qui era nomenat (132)
Malvehí, lo cavaller que havia nom (140); *Malvey*, lo senyor de (157); *Malveí*, lo senyor de (157)
Mont salvat, hu de consell qui-s nomenava (123)
Muntanya Negra, lo bon cavaller (37)
Viles Ermes, lo Senyor de les (67; vegeu l'explicació del topònim que fa Martorell)

Spinosa, una vaill qui-s nomenava (155)
Vall Delitosa, la (301)

D'ALTRES TOPÒNIMS HISPÀNICS

Espanya

Troblem nou vegades el topònim *Espanya* amb les variants següents: *Espanya*, *Spanya* i *Hispanya*. És curiosa la distinció entre Espanya Alta, Baixa i última. Martorell només ens aclareix que València era a l'Espanya Baixa, i que Tirant, en les declaracions al rei Escarriano, es fingeix natural de l'última Espanya. Potser aquesta «última Espanya» és una traducció de l'antiga Hispània Ulterior, és a dir, «la part de la Península situada més lluny de la metròpoli romana, o sia, la Lusitània i la Bètica» (*DCVB* s.v.). Potser amb *alta* i *baixa* Martorell es refereix a *septentrional* i *meridional*. Vet ací els exemples:

«e ara que vegem la molta gent hauran a creure que socors de moltes gents nos és vengut d'*Espanya* ho de França o de Alamanya» (14: 2)

«e ells havien provehit de haver gent de *Spanya* o de França» (23:2)

«e sabeu aquest Carmany quanta terra senyoreja? Més *que* no és tota la França e tota la *Hispanya alta hi baixa*; e per ço-u dich: *perquè* só stat en la sua terra anant en Hierusalem; *après* fuy mogut de devoció, aní a Sanct Jaume de Galícia e passí *per* tota la *Hispanya*» (151: 2)

«no vullés tu fer axí com féu aquell Rey de Proença que tenia una molt bellíssima filla *que* fon demanada *per* muller *per* lo gran Rey d'*Espanya*» (229: 4)

«lo qual era partit de aquella gran e magnífica Ciutat de Pisa. E navegant *per* les mars d'*Espanya* tot lo seu cabal e sustància havia posat en hun barril de jochs de nays» (265: 2)

«Vull que tu sàpies *com* yo fuy gran temps catiu en poder de crestians en *Spanya* en un loch *que* havia nom Càlic» (299: 7)

«Respòs Tirant [...] e dich com yo só de la *última Spanya* natural, fill d'*hun* cavaller virtuos *antich* de linatge e de anys» (307: 3)

«era natural d'*Espanya la Baxa*, de una Ciutat qui és nomenada València» (330: 2)

El gentilici *espanyol* apareix dues vegades:

«Has lest en aquell scut qui no és romput ni *menys* temut? Senyor –respòs lo cambrer–, jo l'és ben lest una e moltes voltes, hi és scrit en *lengua spanyola* o en francès» (189: 11)

«E aquí en lo consell elegiren *per* embaxador *hun spanyol* natural de la vila de Oriola qui-s nomenava mossén Roquafort» (384: 3)

Vet ací la resta de topònims hispànics que trobem al *Tirant*:

Aragó (31)

Càlitz (114, 299) [Aquesta és la forma que prenia el topònim andalusí en la llengua antiga. El *Diccionari* Aguiló a més de les dues aparicions al *Tirant*, en dona una altra del *Spill* de Jaume Roig: «no speres medre pus en crexença Càliz, Sigüença, quals en Castella perderen bella e gran potença». En castellà trobem *Caleç* en una lletra del rei de Castella inclosa en la *Crònica* del Cerimoniós (ed. Orbis, c. 6, 3)]

Çamora (143) [Riquer la identifica amb Numància]

Cartagènia (114) [També *Cartagènia* al *Libre dels Feys* de Jaume I: «una alqueria que és entre Múrcia e la montanya on hom va a *Cartagènia*», «e·l bisbe de *Cartagènia*» (caps. 423 i 451; ed. Cascuberta, VIII, 6 i 40); en la de Ramon Muntaner: «e per mar entró a *Cartagènia*», «Guardamar, *Cartagènia*», «Múrcia e *Cartagènia*» (caps. 11, 17, 188; ed. MOLL, I, pp. 37, 42; II, 51); i en la *Crònica del Cerimoniós*: «posà setge al loch de *Cartagènia*» (DCVB); hi havia també la variant metafònica *Cartagínia*, que el Dicc. Aguiló arplega d'un document p.p. Bofarull (CODOIN, XII), i el DCVB la documenta en 1360: «lo port de *Cartagínia*»]

Castella (31)

Far natural del regne de Navarra, un cavaller qui·s nomenava frare Simó de (98) (*Haro de la Rioja*)

Gibraltar, lo estret de (100); *Gibraltar*, la ciutat de (100); *Gibaltar*, lo stret de (100)

Columnes de Hèrcules (129); *Colones de èrcules* (141)

Granada (299)

Lisbona, la ciutat de (100) [*Lisbona* era la forma normal en la llengua antiga. El DCVB la documenta en 1359 i 1450 i en en els *Feys d'armes* del pseudo Boades (s. XVII); però al segle XVII Baldiri Reixac⁽³⁾ ja escriu *Lisboa*.

Màlegua (114) [*Màlega* és la forma que empren a l'hora d'ara els mariners valencians, p.e. a la Vila Joiosa; La forma actualment normativa, *Màlaga*, és contrària a les lleis de la nostra fonètica històrica, car les *aa* postòniques esdevenen *ee* en català; no ens ha de sorprendre trobar *Màlega* al *Tirant*, car també hi trobem p.e. *síl·lebes* (15, 3), *scàndel* (133, 4) i gents *bàrberes* (375, 2) formes perfectament coherents amb aquella llei fonètica. D'altres variants encara més antigues són *Màlecha* i *Màlichia*: «a Giralchadre e a *Màlecha*» (Desclot, ENC, III, 9), «Granada o *Màlichia*» (1372, Dicc. Aguiló). Trobem *Màlaga* per primera volta en les *Històries* de Pere Tomich, Barcelona, 1534: «e tenint gran excèrcit en *Màlaga*»⁽⁴⁾.

Navarra (55)

Portogal (Dedic)

portoguesa, lengua (Dedic)

Sanct Jaume de Galícia (151)

Sanct Vicent, al cap de (100)

Sòria, vosaltres Genovesos [...] sou tals com los àsens de (98)

Tarifa (114)

(3) En les seves *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, tom II, ed. de S. Marquès i A. Rossich, Girona, 1981, p. 142.

(4) Pere Tomich, *Històries e conquestes dels Reys d'Aragó e Comtes de Catalunya*, foli LXXIII rb, p. 143, columna b de la repr. facs. de Anubar, València, 1970.

TOPÒNIMS OCCITANS

Vet ací els topònim d'Occitània que apareixen al *Tirant*

Albi, lo comte d' (148); *Albi*, lo comtat d' (154) [Podria tractar-se de l'Albi d'Occitània. Hi ha, però, el municipi de l'Albi (les Garrigues) i també la baronia de l'Albi (*GEC*, I, 427a). Riquer (1969, 513) i Hauf (I, 335) grafien *Albí*. Aquesta grafia amb accent sobre la *-í* ens sembla un gal·licisme inacceptable. Sorprén que la *GEC* haja adoptat aquesta grafia. Al *Tresor dóu Felibrige* de Mistral trobem clarament *àlbi* o *àubi*].

Avinyó, la Ciutat de (68); Avinyó, l'espital d' (229)

Aygües Mortes (112); *Aygues Mortes*, lo port de (265)

Macella, al port de (114)

Miralpeix, una vila qui havia nom (133)⁽⁵⁾.

Miravall, la comtessa de (127)

Montpeller: «les armes offensives sengles coltellines genovesques taillant cascuna a dues parts ab puntes ben agudes de larguària II palms e mig cana de *Montpeller*» (65: 1). [Segons la *GEC* «*Cana*. Antiga mesura de longitud dividida en vuit pams, estesa pel Principat de Catalunya, Illes Balears, Occitània, N d'Itàlia, etc.». Cap referència, però, a la *cana de Montpeller*. I tanmateix sembla que era una mesura prou coneguda a les nostres terres.

Quan Muntaner descriu la cerimònia de coronació del rei a Saragossa, escriu: «e la corona havia d'alt tota hora un palm de *cana de Montpeller*» (c. 297; ed. MOLC, II:212).

També a Lluçmajor en 1410: «*cana de Montpeller*» (Colon, *La llengua catalana en els seus textos*, I, 180). I el noble rossellonés Ramon de Perellós descriu així l'entrada al Purgatori de Sant Patrici: «quant yo fuy dedins la fossa, tantost trobé lo cap, e no ha de lonc sinó que qualquez doas *canas de Montpeller*» (1486; ed. Miquel i Planas, Barcelona, 1917, p. 20).

I també a Tortosa al s. XVI devia ser encara mesura habitual, car Despuig en els *Col·loquis de la insigne ciutat de Tortosa* (ed. Eulàlia Duran, 113) fa dir a Lúcio quan explica els privilegis concedits als pobladors de Tortosa: «Sols deixà de donar a mossèn Guillem, senyor de Monpeller, lo qual era un dels magnats *que* en aquella conquesta se trobaren, perquè ell no volgué res, *que* sols vingué allí per fer valença al comte, de qui era parent, y per lo comte volgué que a memòria y honra de mossèn Guillem, *restàs en Tortosa la pes y mesura de Monpeller, com per a vuy la tenim*»]

Muntalbà, un cavaller qui havia nom kirielayson (74)

Prohença, del Duch de (71b); *Proença*, aquell rey de (229)

Puig de França, la vostra devota del (26) [Aquesta «devota del Puig de França» deu ser, sens dubte, el santuari de Nostra Dona de la ciutat del Puèg a Alvèrnia]

Royne, les mars del (265)

TOPÒNIMS FRANCESOS

Anjou, del Duch d' (71b)

(5) Hi ha diversos *Miralpeix* en la toponímia catalana, el més important dels quals deu ser el poble del municipi de Tiurana (a la Noguera). A Occitània hi ha *Mirapeix* com a NL (Alarieja, Gers, ...) i com a llinatge gascó. En la *Crònica* (ed. ENC, III, 45:18) trobem: «N'Esquiú de *Miralpex*, de Tolzà». En Muntaner (ed. MOLC, I, 196) hi ha esmentat «lo comte Foix, e el comte de Comenge, e el comte d'Estarac, e el senescal de *Miralpeix*».

Branches, vezcomte de (189); **Branxes**, vezcomte (291)
Berri, lo duch de (43); **Berri**, dona Agnés de (67)
Bretanya (28); *Bretanya*, del Duch de (29); *Bretania*, la petita (222)
Burgunya, del duch de (56); **Borgunya**, lo duch de (291)
França (3); *França*, del rey de (31); realme de *França*, lo (60) nació *francesa*, la (164); *francesos* (18); *franceses* són mig desesperats, aquests (146)
Nantes, la ciutat de (98)
Orliens, lo Duch d' (44)
París, la ciutat de (29)
Picardia (18)
Roam, la ciutat de (18) (fr. Rouen)

TOPÒNIMS ITALIANS

Alacri, lo comte de (140)
Àndria (141)
Aquino, lo comte de (132)⁶⁹
Arena, lo marqués de l' (132)
Aygües Vives, lo comte de (132); Duch de *Aygues Vives*, lo (56)
Benafria, lo comte de (132)
Brandis, lo marqués del (132) (it. *Brindisi*)
Burgença, lo comte de (132)
Calàbria, del ducat de (100)
Campo Baixo, Miçer Alberto de (68) (it. *Campobasso*)
Cannas, la batailla de (143) (1490: per errada *Cànuas*)
Capaci, lo comte de (132) (it. *Capaccio*)
Càpua (143)
Caserta, lo comte de (140)
Colonda, Miçer Ludivico de la (68) (*Colonna* llinatge feudal romà)
Còrçegua, la ylla de (112)
Ferrara, lo marqués de (151)
Fundi, lo comte de (140)
Gènova, costa de (107) genovesques, coltellines (65); genovesos, los (98)
Guast, lo marqués del (132) (it. Vasto, ciutat del Abruzzi)
Itàlia: Ytàlia (37); ytalianos (125)
Lombardia (41); *lombarts* (125)
Màntua, Ambrosino de (68)
Messina: *Meçina*, lo Duch de (101, 154, 164)
Melfi, lo Duch de (141, 143; *Malfi*, lo Duch de (140)
Mon Ferrat, lo marqués de (132)
Montoro, lo comte de (141); *Muntoro*, lo comte de (140) (it. *Monturio*)
Muro, lo comte de (140)
Nàpols, del Rey de (100); *Naplos* (132, 2; errada per *Nàpols*)
Palerm, lo port de (100); *Palerm*, la ciutat de (406)

Paternó, Ciprés de (149); *Paternó*, Siprés de (159)

Peixcara, lo marquès de (132) (it. *Pescara*) [*Peixcara*, amb l'adaptació normal en valencià des del segle XIV (i ja a darreries del XIII) del grup *-sc-* (sobretot en morfologia verbal) com a *-ixc-*. Al *Tirant* encara que és possible de trobar formes com ara *visca*, *viscut*, *pescant*, *isqueren* (sobretot en la primera part), són majoritàries formes com ara *ixqua*, *ixqué*, *peixcadors*, *peixcant*, *peixar*, i pel que fa a l'increment *-eix / -ix* si bé en la primera persona del present d'indicatiu i en el subjuntiu predominen les formes *-esch* i *-esca*, *-esques*, etc., són també quasi tan freqüents les palatalitzades *-eixch* i *-eixca*, etc. Sens dubte Martorell considerava *Pescara* de la família de *peixcar*...]

Pisa, del Cardenal de (68); *Pisa*, ciutat de (265)

Prota, lo marquès del (132)

Pròxita, lo marquès de (164) (*Procida*, illa italiana del golf de Nàpols)

Pumbli (101)

Ríjols, la ciutat de (110) (it. *Reggio de Calàbria*) [Trobem formes amb *-l*, mecanisme usual en català d'adaptació de mots en *-o*, p.e. *cérvol*, *bonítol*, ja en la *Crònica de Desclor*: *Règol* (II, 76) i *Rífgols* (III, 138); *Rèjol* en Muntaner (ed. MOLC, I, 98); i encara *Ríjols* en Tomic (f. XXXVIII r a, ed. Anubar, 89); en el *Tirant* també trobem *Taràntol*]

Roma (32); *Roma*, del senat de (68); *Imperi Romà*, del (34)

Joan de Letrà, la sglésia de Sanct (34); **Johan de lletrà**, a la sglésia de sanct (68); **Sent Johan de Letran** (309)

Venècia, lo Marquès de Sanct Marco de (132); **Venècia**, Sanct March de (110)

Sahona, lo port de (112) (*Savona*)

Sicília, als barons de (159); **Ciçília**, del rey de (100) çicilians, quatre cavalls (68)

Taràntol, del Príncep de (132) (*Tarent*; it. *Taranto*) [Amb *-l* com en *Ríjols*; Muntaner escriu «lo príncep de *Taranto*, (cap. 262, ed. MOLC, II, 154)]

Tosquana (122)

Trèbia (143) (1490: *Crèbia*) (*Trèbbia*, riu del nord d'Itàlia)

Venècia (4); **Venècia**, lo golf de (101) *venecians* (107)

Vintimilla de Cicília, lo comte Jacobo (132) (it. *Vintimiglia*)

TOPÒNIMS DE LES ILLES BRITÀNIQUES

Probablement són els noms de lloc de procedència britànica, un dels grups d'exotopònims més significatius dins l'obra de Martorell. Es tracta d'un petit univers coherent d'elements lingüístics que l'autor s'esforça a traslladar sobre el paper amb voluntat de versemblança i amb l'objectiu de posar-los a l'abast d'un lector que desconeix la llengua d'origen. Aquest grapat de topònims ens és, doncs, ben valuós perquè se situa dins un àmbit temporal i geogràfic, més o menys literaturitzat, però, això sí, conegut i viscut pel mateix Martorell.

Amb les matisacions a què tot seguit ens referirem, aquests noms dels llocs de «la nobla illa d'Anglaterra» podrien mostrar-nos com percebia una oïda de la València del segle XV una altra llengua, en principi, allunyada de «la nostra vulgar valenciana».

(6) Sempla que Martorell aprofita dades històriques del seu temps pel que fa a aquest i a uns quants personatges més que apareixen en aquest capítol. Vegeu Riquer, *Aproximació al 'Tirant lo Blanc'*, Barcelona, 1990, pp. 148-149.